

szüleit gondozta, feleség és anya is volt. 1954-ben ugyan hímezéseivel nyerte el *A Népművészet Mestere* címet, de nem ettől, hanem rajzai, festményei és írásai révén vált közismertté. Az 1970-es években mint parasztfestő több nagyszabású megrendelést kapott neves vendéglátóhelyektől. Az őtálta rajzolt, festett galgamácsai életképek díszítik a balatonfüredi Marina Szálló, a budapesti Búsuló Juhász étterem, a tokiói Magyar csárda, a dunaújvárosi Halászcserda és a kistarcsai kórház falait. Képei ott vannak a Néprajzi Múzeumban és a kecskeméti Naív Művészek Múzeumában, amelyet 1977-ben Ortutay Gyula nyitott meg. Legtöbb képkiállítása összekapcsolódott a Galgamácsai Népi Együttes fellépésével. A Hungaroton három galgamácsai hanglemert is kiadott az elismert Vankóné Dudás Juli és csoportjai repertoárjából. A galgamácsai népszokásokat, dalokat, mondókat megörökítő lemezeket magam is szívesen lejátszottam az ELTE Folklore Tanszék népdal kurzusain.

Dudás Juló 1965-ben ismerkedett meg a néprajz szakot is végzett Moldován Domokossal, aki e sokoldalú népművész aszszonyról díjakat nyert portréfilmet készített (1969) és két másik filmjében is (*Magyar parasztfestők nyomában*, 1968; *Magyar naiv művészek*, 1970) jelentős szerepet játszott kettejük barátsággá mélyült személyes kapcsolata.

A falu egykori bírójának 1905-ben épült házában és portáján Dudás Juló kezdeményezésére jött létre egy falumúzeum, amely 1990-ben a Vankóné Dudás Juli Emlékház nevet vette föl.

Professzorunk, az egyéniségkutató Ortutay Gyula többször is méltatta Vankóné hagyományörző és hagyományra nevelő tevékenységét, s a galgamácsiakat arra biztatta, hogy legyenek büszkéek rá és szeressék őt. E kérés jegyében született meg Klamár Zoltán és Villányi Péter monografikus képeskönyve, amely egyúttal a magyar néprajzi egyéniségkutatás egyik szép példája.

(Klamár Zoltán–Villányi Péter: Vankóné Dudás Juló 1919–2019. Galgamácsai Hagyományörző Egyesület, Galgamácsa, 2019. 151 oldal)

Küllös Imola

SURDI FENYVESEK ÉS PAGONYOK

Egy helytörténeti munka kézbevétele mindig kétesélyes. A XX. század egyik legnagyobb magyar történésze, Mályusz Elemér már idestova 80-90 évvel ezelőtt súlyos kritikát fogalmazott meg azokkal a helytörténeti művekkel szemben, amelyekben nem történik semmi más, mint a települések történetének felfűzése a köztörténet árbcára, mintha az elmúlt évszázadok emberei mindig is kizárólag arra figyeltek volna, hogy szolgáljanak kövessék az országos eseményeket, holott a helytörténet elsősorban a helyi problémák felvetéséről és azok feldolgozásáról szól, vagy kellene szólnia. Ennek ellenére napjainkban is szép számban jelennek meg olyan munkák, amelyekben a rossz tendencia érvényesül, régi adattárakból kiírt, sokszor szó szerint idézett adatok, összekötve némi köztörténettel, amellyel a helyi adatok XVIII–XIX. századig fennálló hiányát vagy csekélységét próbálják kitölteni.

Szerencsére ez a könyv más, itt egy helyi „specialitás” kerül feldolgozásra, a Somogy és Zala határvidékén lévő, közigazgatásilag jelenleg az utóbbihoz tartozó Surd falu fenyőfatermelésének kezdetei. A kiadvány emellett egy sorozat nyitókötete, amely e határvidék történetével fog foglalkozni, mégpedig helyi források alapján, tehát lokális problémákra fókuszálva.

E kötet forrásbázisa a surdi erdész Pagony családnak a levéltára, amely máig a leszármazottak tulajdonában van. Egy részük, id. Pagony Károly és Hubert visszaemlékezése, valamint a két világháború és aközötti családi fotógyűjtemény 112 válogatott felvétele

jelen kötetben közlésre került, de a későbbiekben a teljes fényképgyűjteményt elérhetővé kívánják tenni az interneten. A fotók közzététele nem csupán a mai korszellem vizuális éhségét hivatott kielégíteni (ezt valószínűleg sokak esetében nem is tudná, hiszen fekete-fehér képekről van szó), hanem segít megérteni, átérezni a XX. század első felének falusi mindennapjait Surdon.

A *Fenyvesek és Pagonyok* középpontjában tehát a források állnak. A visszaemlékezések fontosságáról még nem volt szó, ez teszi lehetővé, hogy a kötet eleget tehessen vállalt célkitűzésének és visszahozza a történeti emlékezetbe a lassan a legendák kódéba vesző erdőmérnököt, Pagony Károlyt, akire a surdiak a fenyőfatermelés meghonosítójaként máig emlékeznek, de tevékenysége és személyisége ennek ellenére rejtve maradt.

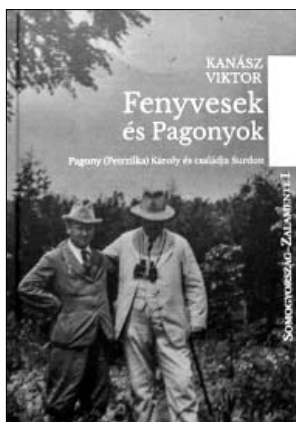
A szerző nem elégedett meg a források közzétételével, és terjedelmes bevezető tanulmányt írt hozzájuk, amely méretében megegyezik a közölt visszaemlékezés terjedelmével. A bevezető, miként id. Pagony Károly elbeszélése, a család történetével, leszármazásával foglalkozik, majd áttér saját életpályájára. 1915-től 1920-ig oroszországi, szibériai hadifogságban volt, a visszaemlékezés ezen része szélesebb szakmai közönség érdeklődésére is számot tarthat, különösen a mostani százéves évfordulós időszakban. A fogság Usszurijszkban töltött évei eseménydúsak és tevékenyek voltak, hatalmas növénygyűjteményt tudott hazahozni és átadni a Magyar Tudományos Akademiának.

Ezt a surdi erdőtishti tevékenység ismeretése követi, előtte azonban a szerző szerét ejtette, hogy magával a településsel is foglalkozzon, ismertette a viszonyokat, amelybe az akkor még Petrzilka családnevet

használó Károly belecsöppent. Mivel a falu részletes története szétfeszítette volna a kötet kereteit és a bevezető és a forrásközlések közti arányoknak sem tett volna jót, ezért csupán vázlatosságra törekedett, de még így is ügyelt arra, hogy demográfiai, gazdasági, egyházi, kulturális és oktatási szempontokat is érvényesítsen. Szó esik tehát a falu földbirtokosairól, a Zichy grófokról, akik majd Petrzilka Károlyt is alkalmazásukba vették, a falu nemzetiségi összetételéről, a lakosság számáról, a társadalmi rétegződésről, a helyi mezőgazdaságról és iparról, a felekezeti összetételről, a helyi egyesületekről és a település kulturális kincseiről. Az egyháztörténeti résznél megfigyelhető,

hogy az szerző – talán a Pagonyok katolikus volta miatt – a surdi katolikusokra nagyobb hangsúlyt fektetett, mint a lakosság többségét 1949-ig kitevő evangélikusokra. Remélhetőleg a könyvsorozat egy majdani kötetében jobban meg fogjuk ismerni mind a katolikus, mind a lutheránus egyházközség múltját.

A településtörténeti vázlatot Pagony Károly erdőtishti munkásságának bemutatása követi, amellyel felvirágoztatta az egykor jobb napokat látott hitbizományi uradalmat. Nem csak ő hatott a surdiakra a fenyőfatermesztés meghonosításával és a gyümölcsfák termesztésének pártfogásával, a hatás kölcsönös volt, ezért magyarosította idegenül hangzó családnevét. A vadgazdálkodás szintén feladatai közé tartozott, erről is olvashatnak a gazdaság- és a gazdálkodástörténet iránt érdeklődők. A bevezető tanulmány végén, mintegy kitekintésként a Pagony család tagjainak sorsát követhetjük nyomon. Az erdő iránti kötődést a II. világháborút követő megváltozott viszonyok és az államosítás sem tudta megszakítani sem Pagony Károly, de még fia, Hubert esetében

sem, aki szintén az erdőmérnöki pályán érvenyesült.

A munka adatgazdagságához kétség sem férhet, meglátásom szerint az elérhető szakirodalom is kellőképpen kiaknázásra került, a kiadott munkákon felül kiadatlan szakdolgozatokat is felhasznált a szerző. A lábjegyzetek tanúsága szerint a múzeumi és a levéltári forrásokra is nagy rálátással rendelkezik, még ha ezek kiaknázása most még nem minden esetben történt meg, leszámítva természetesen az alapvető forráskorpuszt, a Pagony család levéltárát. Pagony Károly esküvőjének napja például hiányzik, amelyet igazából az tesz feltűnővé, hogy gyermekei esetében napra pontosan közzé lett téve születésük ideje. Ennek okát abban látom, hogy a szerző itt megelégedett Pagony Hubert visszaemlékezésének felhasználásával, nem kísérelte meg a hiányzó adatot anyakönyvek segítségével megtalálni. A tanulmány szövegét számos korabeli idézet színesíti, felhasználásuk természetesen pontos forráshivatkozások megadásával történt. A fotók esetében a válogatás szempontjai a forrásközléseket megelőző oldalakról nagyjából rekonstruálhatók, de

sajnos nem vált világossá számomra, hogy a tihanyi apátsági templom képét mi alapján választották ki, hiszen láthatólag sem a környékhez, sem az erdőműveléshez, sem id. Pagony Károly vagy fiai ismertetett életútjához nincs köze, talán csak egy jól sikerült fotó volt egy családi kirándulásról?

Ahogy az lenni szokott, minden publikációba be szoktak csúszni elgépelések. Ezek többnyire alig észrevehetők, a képaláírásoknál viszont célszerű lett volna különbséget tenni Pagony Károly és Károly nevű fia között még akkor is, ha azonosításuk igazából az olvasó számára nem okozhat gondot.

Összegzésképp csak annyit szeretnék elmondani, hogy a magam részéről köszöntöm Kanász Viktort az elsőkönyves szerzők között, ez a munka valóban érdekes és helytörténetileg értékes, olvasmányos, mindenképp jó kezdés a Somogyország–Zala mente történetét bemutatni szándékozó sorozat számára.

(*Kanász Viktor: Fenyvesek és Pagonyok. Pagony (Petzilka) Károly és családja Surdon. Pilisart, Budapest, 2019. 107 oldal*)

Csermelyi József

HÍREK

Húszéves a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság. – Mi, magyarok, hiszünk abban, hogy mindig az ősök sírjai avatják az országot hazává – mondta 2019. november 15-én a Parlamentben Kövér László a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság fennállásának 20. évfordulója alkalmából rendezett konferencián. Az Országgyűlés elnöke kiemelte: Magyarországon a politikai rendszerváltoztatást követően csaknem tíz esztendőre volt szükség, hogy megvalósuljon a kegyeleti rendszerváltoztatás intézményi alapja a Nemzeti Kegyeleti Bizottság megalakulásával. Kövér László a bizottság első elnökét, Jókai Anna író-költőt idézte, aki szerint „*az a nemzet, amely úgy érzi, hogy múltjának nem tartozik semmivel, az semmit nem követelhet a jövőtől*”. (MTI)